

EMBERBARÁTI SZERETET A KERESKEDELEMBEN ÉS IPARBAN

A magyar filantrópia történetében méltán illeti meg külön fejezet azt a filantrópikus törekvést, amelyet az ipari munkavédelem, az iparfelügyelet, a nők és gyermekek foglalkoztatása, az éjjeli munka, az üzleti záróra, az ünnepnap munkaszünet terén és végig az egész vonalon az ipari és kereskedelmi élet legkülönbözőbb vonatkozásaiban tapasztalunk. A magyar törvényhozás ezen a téren is számos olyan alkotást mutathat fel, amely az összes kultúrországokban párját ritkítja.

A kereskedelmi tárca fennhatósága alá tartozó két nagy állami üzemnek, az államasutnak és a postának olyan szociális intézményei vannak, melyek nemcsak elsőrangúak, de bármilyen hasonló nagy külföldi üzem részére is utánpótlásra méltóak. Két nagy állami vas- és gépgyárunk, a budapesti és a diósgyőri, szintén olyan szociális és kulturális intézményekkel dicsekedhetik, amelyek bármilyen nagy ipari állam legelső vállalatainak is csak díszére válhatnak.

Alább ismertetjük ezeket az intézményeket és azokat a törvényhozási alkotásokat, amelyek Magyarországon az ipari és kereskedelmi munka védelmét célozzák.

AZ ALKALMAZOTTAK VÉDELME

Az iparban alkalmazottak védelmére az 1872. évi VIII. törvénycikkbe iktatott ipartörvény már tartalmazta azt a rendelkezést, hogy „minden gyáros köteles gyárában, saját költségén mindazt létesíteni, ami, tekintettel az iparüzlet és telep minőségére, a munkások életének és egészségének lehető biztosítására szolgál”. Ezt a törvényt nemsokára hatályon kívül helyezte az 1884. évi XVII. törvénycikkbe iktatott ipartörvény, amely a munkaviszonynak, a munkások élete és egészsége védelmének, a munkaügyi bíráskodásnak és ipari békéltetésnek részletesebb szabályozását nyújtja. Ennek a törvénynek rendelkezéseit az idők folyamán természetesen módosították, illetve kiegészítették. Így a tanoncok munkaviszonyát az 1922. évi XII. törvénycikkben szabályozták a modern követelményeknek megfelelően. Ez a törvény megfelelő védelmet nyújt a tanoncok munkaerejének önző kihasználásával szemben és kellően biztosítja azt, hogy a tanoncok tanítási idejét teljesen az illető tanonc kiképzésére szánják.

Az 1884. évi ipartörvény alapvető rendelkezésein túl az 1893. évi XXVIII. törvénycikk az ipari és gyári alkalmazottaknak baleset elleni védelméről szükséges irányelveket fektette le és ezeket az irányelveket a törvény alapján kibocsátott kormányrendeletek egész sora valószínűsítette meg. A rendeletek közül különösen fontosak az egészség és testi épség védelmét és az iparfelügyeleti szolgálatot kiépítő rendeletek. Különösen fontos a magánalkalmazottak szolgálati viszonyáról szóló 1910/920. M. E. számú kormányrendelet, amely az ipartörvény és a kereskedelmi törvény határozmányainál kedvezőbben szabályozza a magántisztviselők és a kereskedőségek szolgálati viszonyát. Alig van törvényhozás, amely a szolgálati viszony megszűnését az alkalmazott szempontjából olyan feltételekhez kötné, mint ezidőszent a magyar. Nálunk a felmondási idő hat hét, két esztendei szolgálat után három hónap, fontosabb teendővel megbízott alkalmazottnál három hónap, de két évi szolgálat után már hat hónap, míg a vezető állásban levő alkalmazottnak felmondási ideje a bírói gyakorlat szerint egy év.

A felmondás mindig csak a hónap utolsó napjára szólhat. Az említett kormányrendelet az alkalmazott javára a végkielégítés intézményét rendszeresítette. A végkielégítés minden olyan alkalmazottat megillet, aki megszakítás nélkül legalább öt esztendeig állott a munkaadó szolgálatában, hacsak a szolgálati viszonyt a munkaadó hibáján kívül nem maga az alkalmazott szünteti meg, vagy saját hibájával nem ad törvényes okot arra, hogy azonnal elbocsássák. A végkielégítés összege minden betöltött három évi szolgálat után az alkalmazottat a szolgálati viszony megszűnésekor megillető munkabérnek egy hónapra eső része, de a végkielégítés nem haladhatja meg az alkalmazott egy évi munkabérét.

Az 1908. évi LIII. törvénycikkkel a törvényhozás becikkelyezte az iparban alkalmazott nők éjjeli munkájának tilalmáról szóló berni nemzetközi egyezményt. Ennek alapján az 1911. évi XIX. törvénycikk szabályozta a tíz „él több munkást foglalkoztató ipari üzemekben alkalmazott nők éjjeli munkájának a tilalmát. Az 1919. évi washingtoni nemzetközi munkaügyi egyezményt a nőknek, továbbá a fiatalkorúaknak éjjeli munkájáról a második nemzetgyűlés foglalta törvénybe. Az említett két egyezmény rendelkezéseinek életbeléptetése céljából alkotta meg a törvényhozás az iparban, valamint némely más vállalatban foglalkoztatott gyermekek, fiatalkorúak és nők védelméről szóló 1928. évi V. törvénycikket, amely a magyar törvényhozás addig érvényben volt rendelkezésein túlmenően a gyermekek, fiatalkorúak és nők egészségének, testi épségének és erkölcsének védelme érdekében teljesen modern szabályokat tartalmaz.

A törvényhozás az 1911. évi V. törvénycikkkel szabályozta a fehér, vagy sárga foszforral való gyufagyártást és 1925-ben becikkelyezte az erről szóló 1906. évi berni egyezményt.

Nagyjelentőségű a sütőipari munkának szabályozásáról szóló 1923. évi XV. törvénycikk, amely a sütőipari alkalmazottak részére biztosítja az éjjeli pihenőt, azonkívül védelmükre jelentős rendelkezéseket tartalmaz. A törvény értelmében a kenyeret, pék- vagy cukrászsüteményt előállító üzemekben az előállítási munkának esti kilenc és reggeli négy óra között, Budapest székesfőváros és a vele szomszédos városok és községek területén pedig esti kilenc és reggel öt óra között szünetelnie kell. Ezt a törvényt azonban ilyen szigorral nem lehetett végrehajtani és éppen a koránkelő lakosság érdekében gondoskodni kellett arról, hogy a kenyér és péksütemény előállításához szükséges dagasztási munka a törvényben lefektetett időpontnál egy órával korábban kezdődhessen.

Az éjjeli munka korlátozásáról szóló 1923. évi XVI. törvénycikk módot nyújt arra, hogy az olyan foglalkozási ágakban, ahol az üzem természete vagy általános gazdasági és közérdek az éjjeli munkát nem teszi multhatatlanul szükségessé, a munkának végzése este nyolc órától reggel nyolc óráig rendeleti úton tiltható legyen. Ennek a felhatalmazásnak alapján tiltották el a húsiparban az éjjeli munkát.

Az ipari munkának vasárnapi szünetelését az 1891. évi XIII. törvénycikk szabályozta. Ez a törvény azonban csak az általános elveket állapította meg, a részletes szabályozást a kereskedelmi miniszter hatáskörébe utalta. A kereskedelmi miniszter 1921-ben adta ki a vasárnapi munkaszünetről szóló általános rendeletet és ebben a rendeletében a vasárnapokon végezhető munkát annyira korlátozta, hogy – Angolországot kivéve – egy államban sem teljesebb a vasárnapi munkaszünet, mint Magyarországon.

A nyílt árusítási üzletek záróját is törvényhozási úton szabályozták. Mivel az üzleti záróra, ha tekintettel akarunk lenni a helyi viszonyokra, nem szabályozható az ország egész területén egységesen, az idevonatkozó törvények úgy rendelkeznek, hogy az üzleti záróra szabályozása az üzlettulajdonosok és alkalmazottak megegyezése alapján történjék egy-egy városra és községre nézve. A vasárnapi munkaszünetről és az üzleti záróráról szóló rendelkezések

mindenkire, tehát azokra is vonatkoznak, akik családtagjaikon kívül nem foglalkoztatnak mást és ez adja meg éppen a magyarországi rendelkezéseknek jelentőségét, amelyek minden visszaélés hathatós üldözését teszik lehetővé.

A munkaközvetítés kérdését az ipari, bányászati és kereskedelmi munkaközvetítés hatósági ellátásáról szóló 1916. évi XVI. törvénycikk szabályozta. Az országban kiépítették a munkaközvetítő hivatalok egész hálózatát és ezek a hatósági munkaközvetítők a munkaadók és munkakeresők részére teljesen díjtalanul végzik a munkaközvetítést.

Érdekes adat, hogy Magyarország a nemzetközi munkaegyezmények közül eddig 13 egyezményt ratifikált és ezenkívül még két egyezmény ratifikálására adott a törvényhozás felhatalmazást. A nemzetközi munkaügyi ajánlásoknak szintén egész sorát fogadta el a kormány javaslatára a törvényhozás.

Az ország területén most 13 iparfelügyelőség működik, amelyeknek székhelye: Budapest, Debrecen, Győr, Gyula, Kaposvár, Miskolc, Nyíregyháza, Pécs, Sopron, Szeged, Székesfehérvár, Szolnok és Szombathely. Az iparfelügyeleti személyzet végzi az 1893:XVIII. t.-c. alapján a gyáraknak és ipartelepeknek munkásvédelmi szempontból való megvizsgálását, továbbá a mezőgazdasági, ipari és egyéb célokat szolgáló gőzkazánok vizsgálatát.

IPARI SZAKOKTATÁS

A kereskedelmi minisztérium fenhatósága alá az állami iparoktatási intézetek egész sora tartozik. Ezek a következők: Budapesten és Szegeden felsőipariskolák, Budapesten felső építő-ipariskola, Debrecenben, Győrött, Miskolcon, Szolnokon és Újpesten fa- és fémipari szakiskolák, Szegeden faipari szakiskola, Nagykanizsán és Pécsen fémipari szakiskola, Budapesten mechanikai és elektromos ipari szakiskola, Budapesten textilipariskola és Budapesten fióköntézetten női ipariskola. Egyes ipariskolákon télen építőipari tanfolyamot is rendeznek. Az iparoktatási intézetek nevelő munkájának érdekében a minisztérium gondoskodott arról, hogy az intézetek szegényebb sorsú tanulóinak megfelelő és olcsó elhelyezését és ellátását elősegítse. Már pedagógiai szempontból is a nevelő munka eredménye érdekében szükség volt erre, de a súlyos gazdasági viszonyok következtében beállott válságos helyzet egyenesen nélkülözhetlenné tette ezt a gondoskodást. A kereskedelmi minisztérium éppen ezért a fővárosi intézeteknél diákmenzákat rendszeresített, a vidéki intézetek mellett pedig ezenkívül még internátusokat állított fel. A budapesti állami iparoktatási intézetek közül 1926-ig csak az állami felsőépítőiskolán működött diákmenza, de 1927-ben menzát rendeztek be az állami felsőipariskolán: 100 tanulóval. Az 1927/28. tanévben menza működött már a szegedi állami felsőipariskolán, a győri, miskolci és szolnoki szakiskolán és a budapesti állami nőiskolán. Az iparoktatási intézetekben összesen hét menza áll fenn, amelyeken 339 tanuló étkezik. Még 1927/28-ban internátus nyílt meg a debreceni, győri, miskolci és szolnoki fa- és fémipari szakiskolákon, továbbá a nagykanizsai fémipariskolán internátus. Az öt internátusban egyelőre csak 100 tanuló helyeztek el. Az 1928/29. iskolai évben az internátusok és menzák további fejlődésnek indultak. Újabb internátus létesült a budapesti állami textil-ipariskolán és az újpesti fa- és fémipari szakiskolán. A hét internátusban összesen 185 tanuló kapott szállást és ellátást. A menzák is fejlődtek és az eddigi menzákon kívül újabb intézmény nyílt meg az újpesti, nagykanizsai, pécsi szakiskolákon és a budapesti állami textilipariskolán. Az 1928/29. évben 12 menzán összesen 391 tanuló kapott ellátást. Az internátusok és menzák részben állami támogatásból, részben adományokból, részben pedig a tanulók által fizetett díjából tartják

fenn magukat. Felszerelésüket kizáróan állami hozzájárulás útján fedezték. Az internátusokban a tanulók 40–56 pengő havi díjat fizetnek, a menzákon pedig napi 50-80 fillért. A tanulóknak csak kis része fizeti a teljes díjat, egy részük féldíjat vagy negyeddíjat fizet és sokan teljes kedvezményt élveznek.

Három fővárosi intézetben, még pedig az állami felsőiparisiskolán, az állami nőiparisiskolán és a mechanikai elektromos szakiskolán az 1928/9. iskolaévben tejakció is indult meg. A tanulók egy része naponta két és fél deciliter tejet kap. Egyesek teljes árban, mások féláron vagy ingyen élvezik a tejet. A budapesti állami felsőiparisiskolán állandóan ellenőrzik a tüdőbeteg tanulókat és a tüdőgondozókon állandó gyógykezelésben részesülnek. Az összes iparoktatási intézetekben ingyen orvosi rendelőórákat tartanak és pedig heti 3-2-1 órában, az évszakok szerint.

A MÁV. SZOCIÁLIS INTÉZMÉNYEI

A Magyar Királyi Államvasutak a szociális intézmények egész légióját tartják fenn. A MÁV-nak külön betegségi biztosító-intézete, külön nyugdíjintézete és külön nyugbérpénztára működik, külön öregségi és rokkantsági alapja létesült és van külön segélyalapja is.

A *MÁV Betegségi Biztosító-Intézete* 1924 január elsején alakult meg. A munkaadó MÁV és az alkalmazottak megértették, hogy az ország nehéz helyzetében csak egy út vezet a fel-támadáshoz: a kölcsönös összefogás és szeretet útja. Ez az összefogás teremtette meg a MÁV Betegségi Biztosító-Intézetét. A MÁV-nak eddig csak a munkásságra és a kisebb fizetésű altisztekre, segédtisztekre, tehát szűk körre szorítkozó MÁV vállalati és MÁV külön beteg-segélyező-pénztárai voltak. Ezeknek helyébe alakították a MÁV Betegségi Biztosító-Intézetet, ezt a hatalmas szociális intézményt, amely a MÁV összes alkalmazottait és a MÁV-tól nyugellátásban részesülő összes egyéneket magában foglalja. Tagjainak száma évente átlag 100–110.000 és a családtagok hozzávetőleges száma 300.000. Az intézet méreteire nézve, továbbá a segélyek neme és mértéke tekintetében nemcsak Magyarország, hanem a külföld hasonló célú intézményei között is méltán a legelső között foglal helyet. Kötelezett tagjai az intézetnek a MÁV összes tényleges alkalmazottai, valamint a MÁV-tól nyugellátásban részesülő összes volt alkalmazottak, özvegyek és árvák. A tagok járulékot fizetnek, amely a tényleges alkalmazottak közül az évi fizetéses alkalmazottaknál, valamint az összes nyugellátásban részesülőknél havi járandóságuk 1'5%-a, a nem évfizetéses alkalmazottaknál átlagos napibérük 3%-a. A MÁV a tagok járulékával egyenlő hozzájárulást fizet. Az intézet egy évi bevétele körülbelül 6'5 millió pengő.

Az intézet által nyújtott segélyek a következők: betegség esetén az összes tagoknak és családtagoknak ingyen orvosi kezelés, gyógyszerek, kötszerek, gyógyászati segédeszközök (múláb, műkar, szemüveg, haskötió stb.), különleges gyógymódok (hőlég, Zander, Röntgen stb.) és gyógyfürdők, ingyen kórházi ápolás tagoknak egy évig, családtagoknak 60 napig; ingyen tudószanatóriumi ellátás tagoknak és családtagoknak négy hónapig, műfogak és fog-sorok a tagoknak, az önköltségi árak 50%-ának megtérítése ellenében, családtagoknak önköltségi árban; szülés esetén anyasági segély az évfizetéses alkalmazottaknál és a nyugellátásban részesülőknél havi járandóságuk 80%-a, a nem évfizetéses alkalmazottaknál átlagos napibérük húszszorosa, ezenkívül szülésznői díj a havi járandóság 25%-a, illetőleg az átlagos napibér hatszorosa; halál esetén temetkezési segély, amely az utolsó havi járandóság 150%-a, illetve az átlagos napibér 35-szöröse, a feleség elhalálása esetén a temetési segély a tag temetési segélyének 50%-a. Gyermekek után nem jár temetési segély.

A MÁV Betegségi Biztosító-Intézete, amely, mint említettük, 1924 január elsején alakult meg, már 1926 tavaszán megkezdte Budapesten, a Podmaniczky-utca 111-113. szám alatt orvosi rendelőjének és 52 ágyas magánkórházának építését. Mielőtt ez az intézet megnyílt volna, már 1927 augusztusában hozzáfogtak az előbbi kiegészítő gyógyintézetnek, a 200 ágyas kórháznak a felépítéséhez. A rendelőintézet 1927 szeptember 15-én, annak kórházi része pedig 1927 október 15-én nyílt meg, az orvosi tudomány és a modern technika minden eszközével felszerelve. 1929 január elsején már megkezdte áldásos működését a 200 ágyas kórház is, amely a főváros valamennyi hasonló kórházi intézménye között is kiváló és alig negyedestendei fennállása óta méltán érdemelte ki az összes szakemberek dicséretét és elismerését.

A MÁV rendelő-intézetének 16 osztályán 1928-ban 312.000 beteg fordult meg, részint mint új beteg, részint mint kezelt beteg. A naponkénti átlagos betegforgalom, amely a megnyitás utáni napokban 500–600 volt, rohamosan emelkedett és ma már 1200–1300 között mozog, sőt egyes napokon 1500-on is felülemelkedik. Az 1-5 ágyas szobákból álló kórházban ugyancsak 1928-ban, amidőn még csak az 52 ágyas rész volt üzemben, 1577 beteget ápoltak, összesen 26.000 napon át.

A rendelő és kórház állandóan 78 orvost, 7 gyógyszerészt és 230 irodai alkalmazottat, ápolónőt, takarítónőt stb. foglalkoztat. A kórház kiegészítő része egy 870 négyszögöles kert, amelyet a rajta levő gazdasági épületekkel együtt 1927 őszén vásárolt meg a betegségi biztosító-intézet. Ez a kert lábadozó betegek részére szolgál.

A jövőben a Betegségi Biztosító-Intézet anyagi lehetősége és a tagok további áldozatkészsége bizonyára lehetővé teszi, hogy a” MÁV üzletvezetőségek székhelyein a vidéki tagok szakorvosi gyógykezelése és kórházi ápolása céljából kisebb kórházzal is felszerelt rendelőintézeteket állítsanak fel, egy 150–200 ágyas tüdőszanatóriumot építsenek és különféle gyógyfürdőkön és klimatikus helyeken üdülőtelepeket létesítsenek. Ezeknek a terveknek kivitele érdekében a MÁV vezetősége külön alapanak a megteremtésén fáradozik.

Öregség, vagy előbb beálló rokkantság esetére ezidőszert a MÁV saját nyugdíjintézetében és nyugdíjpénztárában gondoskodik volt alkalmazottainak, valamint ezek elhalálása után az Özvegyeknek és árváknak ellátásáról.

A *MÁV nyugdíjintézetének* kötelezett tagjai a 18. életévüket betöltött összes, évfizetéssel kinevezett tényleges alkalmazottak, vagyis a tisztviselők, segédtisztek és altisztek, úgyszintén a havidíjasok, napidíjasok és napibéresek. A tagok járulékot fizetnek és pedig a mozdony- és vonatkísérethez tartozó tagok havi járandóságok 2.25%-át, a többi tagok havi járandóságuk 1.5%-át. A MÁV a nyugdíjintézet tagjaival egyenlő hozzájárulást fizet. A nyugdíjintézet tagjainak száma az 1927/28. költségvetési évben 29.117 volt. Ugyanebben az esztendőben a tagjárulék és egyéb bevételek összege a MÁV hozzájárulása nélkül kereken 1.8 millió pengőt tett ki. A nyugdíjintézet már hosszú évek óta passzív, mert az 1-8 millió pengő bevétellel szemben a MÁV 36.622 volt alkalmazottnak, özvegynek és árvának nyugdíjakra az 1927/28. számadási évben is sokkal többet fizetett ki. A különbözetet 1923 július 1-től kezdve a MÁV üzleti számlája viseli.

A *MÁV nyugalmpénztárának* kötelezett tagjai a MÁV-nál három év óta megszakitás nélkül szolgáló és 25. életévüket betöltött munkások és podgyászholdárok. A tagok járulékot fizetnek, amely a havi kereset 1 vagy 0-5%-a. A MÁV az alapszabályokban megállapított hozzájárulást fizet a nyugalmpénztárba. A nyugalmpénztár tagjainak száma az 1927/28. költségvetési évben 16.956 volt. A tagjárulékok és egyéb bevételek ugyanebben az évben a MÁV hozzájárulása nélkül kereken 280.000 pengőt tettek ki. A nyugalmpénztár

éppúgy, mint a nyugdíjintézet, szintén már évek sora óta passzív, mert az 1927/28. számadási évben is a 280.000 pengő bevétellel szemben 8499 volt alkalmazottnak, özvegynek és árvának kereken 4-4 millió pengő nyugellátási díjat fizetett. A bevételek és kiadások közötti különbözetet a nyugbérpénztárnál is a MÁV üzleti számlája viseli.

A MÁV, mint említettük, saját munkásaira nézve már régebben megoldotta az öregségi és rokkantsági biztosítást, amelyről a gyári és ipari munkásságot illetően csak 1929 január elsejétől kezdve az 1928. évi XL. törvénycikk, az úgynevezett Lex Vass II. alapján történt gondoskodás. Az említett törvény rendelkezéseinek megfelelően pedig a MÁV azoknak az alkalmazottainak az ellátására, akik a nyugdíjintézetnek, vagy nyugbérpénztárnak ugyan nem tagjai, de nyugellátásra való igényjogosultságuk megszerzése előtt öreggé vagy rokkanttá válnak, úgyszintén ezeknek az alkalmazottnak elhalálása esetére özvegyeiknek és árváiknak ellátására 1929 január 1-től kezdve külön alapot, a MÁV öregségi és rokkantsági alapját létesítette. Ezek az alkalmazottak járulékot kötelesek fizetni, amely járulék a nyugdíjintézeti és nyugbérpénztári tagoknál havi járandóságuk 1%-a, a többieknél pedig aszerint, amint a törvény értelmében a tisztviselőkkel egy tekintet alá esnek, vagy nem, havi járandóságuk 2'5%-a, illetőleg 2%-a. Az öregségi és rokkantsági alap működését csak 1929 április elsején kezdte meg.

A MÁV tehát ma már három intézmény, úgymint a nyugdíjintézet, a nyugbérpénztár és az öregségi és rokkantsági alap útján gondoskodik alkalmazottainak és azok hozzátartozóinak öregség, rokkantság, özvegyesség és árvaság esetére való ellátásáról. Mindezekon kívül részben azonos célt szolgál a MÁV-nak még egy szociális intézménye: a MÁV különsegélyalapja, amelyet a MÁV részére történő összes szállítások után fizetett számlák összegéből levont 1%-ból tart fenn. Eltérően a fentebb említett intézményektől, amelyek csak meghatározott kötelező járulékok fizetése ellenében és bizonyos feltételek fennforgása esetén nyújtanak ellátást, a MÁV különsegély-alapból minden járulékfizetés és minden feltétel nélkül, tisztán méltányosságából, azokat a munkára képtelen volt alkalmazottait, vagy hozzátartozóikat szokta a MÁV különböző összegű havi, vagy egyszersmindenkorra szóló segélyezésben részesíteni, akik nyugellátásban valamely okból egyáltalában nem részesülnek. Az állandóan segélyezett egyének száma évenként átlag 500. .

MÁV-ÁRVAHÁZ ÉS MÁV-INTERNÁTUS

A Magyar Királyi Államvasutak jóléti gondoskodásának egyik számottevő intézménye a kőszegi árvaház, ahol összesen 160 vasutas-árva (80 fiú és 80 leány) nyer szülői gondozást pótló otthont. Ezek az árvák a teljes intézeti ellátást, a ruházati és egyéb felszereléseket az összes iskoláztatási szükségleteket díjtalanul kapják, ami egy árvánál körülbelül évi 1000 pengő értéket képvisel. Az árvák nevelésénél az a fő elv, hogy mindegyik árva lehetőleg a középiskola IV. osztályát is elvégezze. A végzett fiúárvákat azután gyámoknak adják ki további kiképzésre, a leányok pedig az iskoláztatás után az intézetben varrási, szabási és háztartási kiképzésben részesülnek és azután hagyják el az intézetet. A kiváló előmenetelű árvák érettségi végzettséget, vagy tanítói, illetve tanítónői képesítést is szerezhetnek. A főiskolákon tanulmányaikat folytató vagy életpályára való kiképzésükben támogatásra szoruló és arra érdemes árvákat a MÁV-személyzet adakozásából létesített alapítvány részesíti kamataiból megfelelő segélyezésben.

Az államvasutak szegedi fiúnevelő internátusában azoknak a tényleges MÁV-alkalmazottnak elemi- és középiskolás fiúgyermeküket helyezik el, akik olyan szolgálati helyeken

vannak beosztva, ahol gyermekeik iskoláztatására nincs megfelelő tanintézet. Ebben a fiú-nevelő-intézetben elhelyezett növendékek elemi iskolába járnak, vagy a középiskolák alsó négy osztályát végzik. Az internátusi növendékek kedvezményes díjazásért teljes intézeti ellátást és egyenruhát kapnak. Eme kedvezmény folytán a MÁV egy-egy internátusi növendék költségeihez havonta 28–30 pengőt kitevő anyagi támogatást nyújt. Ugyanitt a szegedi állami felsőipariskolát látogató MÁV-ifjak, mint bejáró növendékek, szintén kedvezményes díjazásért élelmezést kapnak.

A MÁV-alkalmazottak tanköteles gyermekeinek iskoláztatása érdekében Adonypusztaszabolcs állomáson és Dunakeszi MÁV-főműhelyi telepen egy-egy modern berendezésű elemi népiskola működik, amelynek összes költségeit a MÁV fedezi. Ezenkívül a budapesti északi főműhelyi telepi, a miskolci műhelytelepi állami népiskolák és óvodák, valamint a debreceni műhelytelepi és almásfüzitői elemi iskolák támogatásáról is a MÁV gondoskodik. A MÁV szabadliceumok és idegennyelvű tanfolyamok működéséhez is nyújt segítséget és az alkalmazottak süketnéma és vak gyermekeinek neveltetése céljából megfelelő alapítványi helyek fenntartásáról is gondoskodik.

MÁV-LAKÁSOK

Már 1916-ban, a háborúokozta lakáshiány kezdetén, foglalkozott a MÁV vezetősége azzal a gondolattal, hogy a személyzet részére lakásokat építtet. Így kezdték meg a Podmaniczky-utca 83-90. számú monumentális tisztviselői bérház és a Gyáli-úton öt lakóház építését. A kommunizmus után készültek el a házak és pedig a Gyáli-uti házak 150 lakását 1920 karácsonyán, a Podmaniczky-utcai ház 123 lakását pedig 1921 őszén foglalták el. A kommunizmus után Budapesten a Hajcsár-úton és a Tatai-úton több kisebb lakóházat építtetett a MÁV, úgy hogy ezidőszerint Budapesten összesen 390 új lakása van a MÁV-nak. A központi hivatalok által elfoglalt helyiségekből a hivatalok redukálása, átcsoportosítása és a Kerepesi-uti üzletvezetőségi palotára történt két emelet ráépítése, valamint az új orvosi rendelőintézet építése révén 170 különböző lakás szabadult fel és ezeket is a személyzetnek adták át lakás céljára. Budán, a Fillér-utcában, egy hatalmas lakóházat építenek 68 modern lakással. Budapesten tehát összesen 628 lakással járult hozzá a MÁV a lakásínség enyhítéséhez. A vidéken, különösen az üzletvezetőségek székhelyein, Pécsen, Szegeden, Szombathelyen, Miskolcon és Debrecenben épültek olyan nagyszabású lakóépületek, amelyek az illető városoknak is díszére válnak. Az egész ország területén épült MÁV-lakások száma, a budapestiek nélkül, meghaladja a kétezret, úgy, hogy a fővárosi MÁV-lakásokkal együtt körülbelül 3000 új lakást létesített a MÁV. A dunakeszi főműhelytelepen 161 munkáslakás épült és az ottani legényotthonban 51 nőtlen munkást ugyanannyi különálló szobában helyeztek el.

A POSTA EMBERMENTŐ MUNKÁJA

A magyar királyi postának a MÁV-hoz hasonlóan számos jóléti intézménye működik. Ezek a következők:

A) *Betegségi Biztosító-Intézet,*

B) *Jóléti alapítványok:*

- a) *üdülőttelep Szentendre szigetén, saját ház, 50-60 ember befogadására,*
- b) *üdülőttelep Balatonalmádiban, saját tulajdon, körülbelül 40 férőhellyel,*
- c) *pavillon Keszthely-Hévízén, körülbelül 40 fő befogadására, saját ház,*

d) *Kőszegen árvaház* céljaira adományozott 10 hold nagyságú terület, amelyen azonban épület még nincs.

C) *Postaaltisztek üdülőháza Keszthely-Hévízen*, körülbelül 60 férőhellyel, a Postaaltisztek Egyesületének tulajdona, amelynek egyesületi székháza Budapest, VII., Szent Domokos-utca 13. szám alatt van. Ugyancsak a postaaltisztek a hajdúszoboszlói gyógyfürdőn telektulajdonosok.

D) *Postásotthon*, kincstári tulajdon, Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 40. szám alatt. Az egész postaszemélyzet egyesületi céljaira szolgáló épület, amelynek körülbelül 450 ezer pengő az értéke.

A magyar királyi posta Betegségi Biztosító-Intézetének különállását törvényesen és véglegesen a munkásbiztosítás reformjáról szóló 1927. évi XXI. törvénycikk megerősítette. Ez a törvény segítette elő az intézet továbbfejlesztésének a lehetőségét. Legutóbb lényegesen kiterjesztették a biztosítottak igényjogosult családtagjainak a kedvezményét, folytatták a vidéki gyógyellátás fejlesztését. Az intézet kezeli a budapesti Vöröskeresztkórházat, amelynek egyévi betegforgalma a legutóbbi kimutatás szerint 3131 beteg volt, 66.743 ápolási nappal. (A betegek közül 1770 az intézeti beteg.) A budapesti központi rendelőintézetben az 1927/28. működési évben 77.805 rendelést végeztek. A budafoki gyógyintézetben 344 tüdőbeteget ápoltak 17311 napon át. A Betegségi Biztosító-Intézet szolgálatát az egész ország területén összesen 961 orvos látja el. Az összes megbetegedések száma 45.335.

AZ ÁLLAMI GÉPGYÁRAK JÓTÉKONYSÁGA

A Magyar Királyi Állami Gépgyár, amely 59 esztendei fennállása óta Magyarország egyik legnagyobb és legmodernebb ipartelepévé fejlődött, a szociálpolitikai tevékenység terén is vezető szerepet játszik Magyarország ipari üzemei között. A gyár fejlődésére kétségtelül kedvező befolyással volt a gyár igazgatóságának az idők folyamán kifejtett sokirányú szociálpolitikai tevékenysége is. Ezzel egyrészt a munkások egészségének, testi épségének megővására és életviszonyainak megjavítására törekedett, másrészt pedig a munkások szellemi színvonalának emelése által magasabb erkölcsi lélkört biztosított számukra.

Az állami gépgyár munkásjóléti, azaz szociális intézményei között elsősorban említjük a gyár mellett létesített lakótelepet. Ez a munkás-lakótelep négy utcára nyílik, hatalmas, négyemeletes épülettömb 645 lakással. A pavillonrendszerű lakótelepnek két- és egyszobás lakásai a technika és higiénia követelményeinek mindenképpen megfelelnek. Ezen a lakótelepen helyezték el a gyár különféle kulturális és munkásjóléti intézményeit. A távolabb lakó munkások részére, akik hetenként csak egyszer utazhatnak haza vidékre családjaikhoz, a gyár a lakótelepen munkásotthont létesített. A vidéki állami gyárak alkalmazottainak Budapesten járó iskolásgyermeküket internátusban helyezik el, amely szintén a gyártelepen van. A lakótelep részére központi mosókonyha áll rendelkezésre, amelyet csekély díj ellenében lehet igénybevenni. A munkás-telep szuterénjében háromszáz ember befogadására alkalmas, modern fürdő épült kádfürdővel és gőzfürdővel. Az otthon dagasztott kenyér sütésére már a háború alatt sütőde létesült. A Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetségével karöltve, a gyár igazgatósága 20 szövőszékből álló szövőtelepet alapított. A szövődének egyik különága a perzsa- és szmirnaszőnyegszövőde. A gyárigazgatóság támogatásával alakult a MÁV-gépgyári méhészkör. A közegészségügyi viszonyok javítása és a csecsemőhalálozás korlátozása céljából létesült a gépgyári lakótelep anya- és csecsemővédő intézete, amely az Országos Stefánia-Szövetség irányítása mellett működik. Az egészségügyi prevenció keretében a gyár-

vezetőség nagy gondot fordít a munkásgyermek higiénikus életfeltételeinek a biztosítására. Az összes intézmények növendékei részére a tornán és szabadtéri gyakorlatokon kívül a nyári hónapokban gyakori kirándulásokat rendez a közeli hegyekbe és a Dunán. Ezenkívül rendszeresen igénybeveszik a gyermekek a nyári fürdőt. A gyermekeket a különböző szakorvosok időközben megvizsgálják és a tüdőcsúcshurutos, vérszegény, rosszul táplált gyermekeket az állandó orvosi kezelésen kívül a gyár által rendezett nyaraltatási akciók keretében elsősorban veszik figyelembe. Karácsonykor évenként 500–600 gyermeket ruháznak fel.

A munkásbiztosítási törvény lehetővé tette, hogy nagyobb üzemek saját munkásaik részére vállalati betegsegélyzőpénztárt létesítsenek. Az Állami Gépgyár munkásainak betegellátásáról a 35 esztendő óta a gyárban működő vállalati betegsegélyző pénztár gondoskodik, amely Budapesten kívül a körülbelül 150 községben és telepen lakó munkásainak jobb egészségügyi ellátása érdekében az összes budapesti gépgyárak vállalati pénztáraival egy központi szervben egyesülve Budapesten hat rendelőintézetet tart fenn és a fővárosban, valamint a környéken 106 szerződéses kezelő-, rendelő- és szakorvost foglalkoztat. Az állami gépgyár területén működő pénztár rendelőintézete 16 teremből áll. A különböző orvosi szakmák modern orvosi műszerekkel vannak felszerelve. A biztosított tagok betegség esetén díjtalan orvosi ellátásban, kórházi és szanatóriumi kezelésben részesülnek, azonkívül orvosi rendeletre mindennemű gyógyászati segédeszközre, valamint gyógyszerre van igényük. Munkaképtenségük esetén egy év tartamára megfelelő táppénzellátásban, elhalálozásuk esetén pedig hozzátartozóik temetkezési segélyben részesülnek. A biztosított női munkások a fentiekén kívül, szülés esetén terhességi, gyermekágyi és szoptatási segélyt kapnak. Ezekre a segélyekre igényük van a férfimunkások feleségeinek is. A gyár munkásai baleset folytán előállott munkaképtenségük esetén 70 napig a vállalati betegsegélyző pénztár részéről, azontúl pedig, miután a gyár baleseti kártalanítás tekintetében autonómiával rendelkezik, a gyári balesetbiztosítási alap terhére részesülnek a törvényszerű segélyezésben, illetve munkaképességük csökkenése esetén megfelelő életjáradékban.

A gyáripar fokozatos fejlődése szükségessé tette a munkások egészségét és testi épségét veszélyeztető balesetek és ipari megbetegedések korlátozása céljából a védelmi intézkedések tervszerű kiépítését. A gyár igazgatósága ebben az irányban is széleskörű intézkedéseket tett. Az alacsony, szűk műhelyeket tágas, üvegtetős, világos és jól szellőztethető vasbeton műhelyekké építette át. Az üzemi balesetek megakadályozására is minden szükséges és célszerű intézkedés megtörtént. Az üzemek egészségügyi követelményei fölött a gyári főorvos őrökdi. A szociális gondoskodást betetőzi a rokkant és elaggott munkások ellátásának biztosítása a nyugbéralap útján. A nyugellátás a gyárban eltöltött évek arányában fokozatosan növekszik. A gyárvezetőség gondját viseli a munkás hozzátartozóinak is, amennyiben a családfő elhalálozása esetén feleségének és 16 éven aluli gyermekeinek is megfelelő nyugbért, illetve nevelési pótlékot juttat.

Az Állami Gépgyár kulturális intézményei is mintaszerűek: könyvtárak, társas- és önképzőkörök, ismeretterjesztő és szakelőadások, sportintézmények, zene-és dalegyesületek állnak a kultúra szolgálatában.

A Diósgyőri Magyar Királyi Vas- és Acélgyár, amelynek fejlődése szorosan összefügg testvérgyárának, a Budapesti Állami Gépgyárnak fellendülésével, hozzá hasonlóképpen mintaszerű munkásjóléti és kulturális intézményekkel rendelkezik. A diósgyőri munkáslakótelep, amelynek keletkezése még a múlt század közepére nyúlik vissza, befásított, rendezett utcáival, csatornázásával, vízvezetékével és villanyvilágításával a kontinens leggondozottabb és legmodernebb gyártelepei közé tartozik. A *Diósgyőri Társaság*, amelynek őse a diósgyőri

vasgyár 1779-ben történt háromi alapításakor létesült társláda, önkormányzattal bíró intézmény. A gyárnak és hozzátartozó bányatelepeknek minden 45 éven aluli és 15 éven felüli munkása tagja a diósgyőri társaságnak. Működési köre kiterjed a gyár összes üzemeire és bányatelepeire. Tagjainak betegsegélyezésével, a baleseti sérültek ellátásával és a rokkantbiztosítással kapcsolatos teendőket bonyolítja le. A fekvőbetegek gyógykezelésére külön kórháza van, teljesen modern műtővel. A járványok és ragályos betegségek kezelésére különálló járványkórház szolgál, a tüdőbetegek pedig a tüdőgondozó-intézetben nyernek szakszerű orvosi kezelést.

A diósgyőri vas- és acélgyárnak fontos egészségügyi intézménye a modern épületben elhelyezett vasgyári fürdő, gőzfürdővel, kádfürdővel, villanyos fényfürdővel, hideg- és iszapgyógyfürdővel, továbbá melegvíz- és hidegvíz-medencével. A lakótelepen uszoda is épült stranddal. Az Országos Stefánia-Szövetség megalakította a vasgyári társadalom részére a *Diósgyőri Stefánia-Szövetséget*, mint az országos szövetség egyik fiókját. A Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetségének Diósgyőr-vasgyári csoportja szövöttelepet, női-, férfi- és gyermekruha és fehérneművarró-műhelyt tart fenn. A szociális intézmények kiegészítésére szolgálnak a különböző időszakos akciók: karácsonyi gyermekfelruházás, nyaraltatási akció, ismeretterjesztő- és szakelőadások.

A gyár igazgatósága a lakótelepeken lakó alkalmazottak és munkások élelmezése céljából élelmezési üzemeket létesített: pékműhelyek, mészárszék és lóhúsüzem, baromfitelep, továbbá vasgyári kertészet és bolgárkertészet szolgálják ezt a célt.

A munkások gyermekeinek oktatásáról a gyár vezetősége iskolák és kiseddóvók felállításával gondoskodott. 1921-ben hagyta jóvá a kultuszminiszter a kereskedelemügyi miniszterrel egyetértően az ipari előkészítő iskolát, amely az elemi iskola VII-VIII. osztályának felel meg. Ennek az iskolának az a célja, hogy az ipari pályára lépő ifjakat a vasgyár speciális viszonyainak megfelelően úgy készítse elő, hogy azok a gyártelep szakirányú iparostanonciskolájában folytathassák tanulmányaikat és nemcsak mint szakképzett munkások, de idővel mint művezetők nyerhessenek alkalmazást.

A diósgyőri gyártelep kulturális intézményei a különböző egyesületek, olvasó- és önképzőkörök, atlétikai és tornaklubok, cserkészcsapat, leventegyeselet stb.